

É Romani Glinda

Den romska spegeln

september-oktober

Nr 5–2011

Pris 47 kronor

Rosa Taikon
på Nordiska museet

Bob har ordet

Doften av multnande löv och våt jord. Himlen verkar ligga lite längre bort. Det är höst.

Nyligen var vi i Moldavien med utställningen ”Den okända Förintelsen”. Till huvudstaden Chisinau kom det romer från andra delar av landet och vittnade om diskriminering och förföljelse.

Åren går. Konferenser och rapporter om romernas utsatthet avlöser varandra. Men det händer inte mycket. Europa är full av romska kåkstäder utan både rinnande vatten och avlopp, utan värme och utan någon som helst standard, vare sig på boendet eller i det dagliga livet. Barnen är för trasigt klädda och för hungriga att gå i skolan på många håll. Det är sällan som romerna själva äger marken där deras skjul står. Det går inga vägar dit. Ingen ser dem. Och åren går och politikerna pratar och lovar och goda exempel lyfts fram, för de finns ju, men på det stora hela... inget händer. Vintern är på väg.

Förra året vid den här tiden vandrade vi över romska massgravar i Ukraina. Över en historia så grym att det är nästan omöjligt att föreställa sig det som faktiskt hände under Andra världskriget. Men grymheten lever vidare. Idag har den nya ansikten och nya namn, ofta är den anonym. När ett land har problem är det lätt att anamma syndabockstänkandet. Någons fel måste det ju vara att det finns sjukdom och misär, att det finns arbetslöshet och för få bostäder, att inflationen åter upp allt mer av det lilla jag har. Men varför riktas alltid ilskan nedåt? Varför är det alltid de som har det sämst som måste ta emot all frustration? Vad är det som gör att romer är en så tacksam målgrupp att skuldbelägga?

Snart nog lyser lyktor och ljus på kyrkogårdarna. Pumpor karvas ur och hänflinar i mörkret.

Sedan kanske snön faller.

Thomas Hammarberg menar att antiziganismen sedan länge ligger i samhällets alla system, i rättssystemet, i sättet som

Bengt O Björklund, Fred Taikon, Rosario Ali Taikon, framför sitter Mirelle Gyllenbäck, Maja-Lena Taikon och Veronika Portik.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91

E-mail: info@romaniglinda.se

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare

och chefredaktör: Fred Taikon

Redaktion: Maja-Lena Taikon,

Rosario Ali Taikon

Bengt O Björklund

Mirelle Gyllenbäck

Veronika Portik

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:

red@romaniglinda.se

polisen arbetar och agerar, i det sätt som romska vittnen behandlas i domstol. Ingen bryr sig om att de talar ett annat språk.

Under konferensen i Chisinau berättade Thomas Hammarberg om en kvinna han mötte i ett romskt slumområde. Hennes son hade blivit slagen av läraren i skolan. Det är tydligen vanligt i moldoviska skolor.

Innehåll:

Debatt	sid. 3
Rosa på Nordiska	sid. 4-5
Djangofestival	sid. 6-7
Romano Zor!	sid. 8-10
Bakro	sid. 11
Ett underbarn på gitarr	sid. 12
Romsk grammatik	sid. 13
Tung teater på RKC	sid. 14
Accept Pluralism	sid. 16-17
Rätten till kulturminnen	sid. 18
Sydsamiskt tips	sid. 19
Serbiska romer på besök	sid. 20-21
På kurs med DO	sid. 22-23
Bokmässan	sid. 24-25
Dialogforum i Malmö	sid. 26-27
Gamla blider berättar	sid. 28-29
Receptet	sid. 30-31

Bilden på framsidan är tagen av Rosario Taikon Ali på Nordiska museet under Rosa Taikons vernissage .

Vår bidragsgivare Statens Kulturråd

Tryck: Carlshamns tryckeri

ISSN 1651-3258

Nåja, den här tiden på året har sina fördelar också. Nu kan man släppa allt det där som växer utomhus och det är dags för myskuddarna och de olästa böckerna att komma fram. Snart doftar det glögg i köket.

Ha det gott i höstrusket och glöm inte att snart kommer Lucia med de gula bullarna med russin i. Snart dinglar det en massa färgade lampor över gatorna.

Vanvård, tvång och rättvisa – Något om fosterbarnen

Text: Richard Magito Brun

Kulturgruppen för resandefolket

Folkhälsominister Maria Larsson såg inte ut att må bra då hon i september tvingades fram för att förklara det ”orättvisa” i att ge de vanvårdade fosterbarnen en ersättning som nästan alla andra ansåg vara rätt.

Upprättelseutredningen hade i betänkandet ”Barnen som samhället svek”, efter en genomgång av fakta som tagits fram av Vanvårdsutredningen, kommit fram till att fosterbarnen hade rätt att få 250 000 kronor var för övergrepp mot dem, oavsett om de vanvårdats kort eller lång tid. Grunden var att de vanvårdats i samhällets regi.

Upprättelseutredningen hade tillsatts som en snabbutredning för att kunna garantera att fosterbarnen skulle kunna få sin upprättelse innan de hunnit dö av ålderdom. Den tillsattes som en konsekvens av det intervjuarbete som utredningen ”Vanvård i social barnavård under 1900-talet” var i full färd att genomföra. När 400 av 1000 intervjuer gjorts stod det klart att allvarlig vanvård förekommit i stor omfattning.

Utredningens förslag blev modest: ett schablonbelopp på 250 000 och en ceremoniell ursäkt.

Regeringen strök pengarna och behöll ceremonin.

Beloppet ansågs av många vara lågt. Det är en sjättedel av vad Katolska kyrkan i Kanada kommit fram till att sexuell övergrepp mot ett barn inom kyrkans skolor bör kosta.

Protesterna strömmade in bara timmar efter Maria Larssons framträdande. Från de vanvårdades föreningar och minoritetsorganisationer, från försvarare av de mänskliga rättigheterna, från politiska oppositionspartier av alla sorter, inifrån regeringspartierna. Inför denna massiva

yttring, som kunnat leda till regeringens nederlag i en riksdagsomröstning, överlevde beslutet bara något dygn.

Efter en runda med riksdagens partier var rätten till ersättning inte längre orättvis utan rättvis och nödvändig. Upprättelseutredningen blev upprättad. Barnen får sina pengar.

Utredningen begränsade ersättningen till offer som vanvårdats 1920-1980. Den kryptiska motiveringen för att utesluta barn som vanvårdats efter 1980 var att brotten inte var preskriberade. Offren kan driva sina krav i domstol vart och ett för sig.

Det dröjde en knapp vecka innan beskedet kom: Vanvårdsutredningen är färdig att presentera sin rapport. Den hade kommit fram till att det inte är rätt att utesluta de efter 1980 vanvårdade från ersättningen...

De vanvårdades rätt står i fokus. Individuellt lidandet ska kompenseras. Med detta betraktelsesätt skjuts en annan ansvarsfråga i bakgrunden. Betraktar vi hur gruppen av vanvårdade är sammansatt märks att det inte är ett genomsnitt av befolkningen. Inte heller om man ser det ur ett smalare socialt perspektiv motsvarar de vanvårdade ett genomsnitt av den svenska underklassen. Det finns en etnisk och kulturell faktor också. Bland de vanvårdade framträder en överrepresentation av resandefolkets barn. Det är ingen tillfällighet att tillmälen som ”tattarunge” är så vanliga. Sådana ord är avsedda att förnedra. Men det är också en alldeles korrekt beteckning. De vanvårdade är till stor del tatarungar. ”Tattarunge” är det vanligaste glåpordet i Vanvårdsutredningen.

Hur ofta ordet träffat rätt, och hur ofta andra än tattares ungar fått beskyllningen

kastad i ansiktet, vet vi inte. Det borde undersökas. Men de resande är kraftigt överrepresenterade bland de drabbade. En utredning av vilken roll den etniska tillhörigheten spelat för resandebarnens öden återstår att göra, och den är angelägen.

Den minoritetspolitiska dimensionen manar till ett särskilt uppmärksammande av resandefolkets tvångsplaceringar. Placering av barn på direkt etno-kulturell grund, eller på grund av sociala förhållanden som orsakats av diskriminering av etnisk art (indirekt grund), har förorsakat lidande och skador som drabbat familjer och kultur. Det drabbar därefter barnet under hela livet, utan att ett enda rapp utdelats i fosterfamiljen. Det individuellt väl vårdade barnet i tvångsplacering, eller social placering på indirekt etnisk grund, förlorar ändå sin identitet och tillhörighet.

Granskningen av vanvård, familjesplittring, steriliseringar, hetspropaganda och historiskt förtigande, betraktat ur ett minoritetspolitiskt perspektiv återstår ännu att göra. Prövningen ur ett folk-mordsperspektiv återstår.

Har du en debattartikel?
skicka in den till:
red@romaniglindas.se

Från höger: Rosa Taikon,, Lena Adelsohn Liljeroth och Christina Mattsson.

Rosa på Nordiska museet

Romernas Grand Old Lady, Rosa Taikon, gjorde ett bejublat framträdande under sin vernissage på Nordiska museet den 21 september. Cirka 500 personer fyllde den öppna platsen framför Gustav Vasa på sin tron i stora salen.

Rosas silversmide, som numera är känt över hela världen, kommer att finnas till beskådning där under resten av året.

Invigningstalade gjorde kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth, men den lilla, men intensiva och ettriga, damen lyckade som vanligt stjåla hela showen med sin charm och sitt engagemang.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Rosario Ali Taikon

Hans Caldaras, en nära släkting till Rosa, var givetvis där och dagen till ära hade han med sig sitt Roma Hot Band. Han fick inleda vernissagen.

– Rosa är en människa som kan få livet att kännas behagligt, när hon är på det humöret, sade han med glimten i ögat.

Han berättade sedan hur släkten Caldaras och Taikon kom Från Ryssland till Haparanda i slutet av 1800-talet innan bandet började spela. Musiken fyllde det enorma rummet och gav än mer känsla åt de romska sånger Hans sjöng.

Nordiska museets styresman, Christina Mattsson, med Gustav Vasa i ryggen,

kungen som utvisade alla romer till Finland, menade att detta var verkligen rätt plats för Rosas smycken.

– Det är här vi har alla berättelser om ett folk som har blivit förföljt, om hur deras barn inte fick gå i skolan, om deras språk och deras kultur. Romerna har själva fått kämpa för en plats i samhället. En lysande stjärna i det sammanhanget är Rosa Taikon, sade hon.

Sedan var det dags för festens medelpunkt att själv kliva upp scenen.

– Min far var den siste silversmeden bland de svenska romerna. Det var meningen att min bror Paul skulle föra traditionen vidare, men han blev mör-

dad av en rasist på sextioalet.

De smycken som Rosas far Johan gjorde gick enbart till romska kvinnor. Idag arbetar Rosa med att förnya det konstnärliga uttrycket i sitt silversmide, men samtidigt har hon behållit den traditionella tekniken med filigran och granalier.

– I den romska kulturen var silversmidet ett manligt hantverk, av tradition var det inget som kvinnor sysslade med. Min far gick i lära hos guldsmeder i Samarkand. Jag kunde vakna på nätterna i husvagnen av att min far arbetade. En spritlampa brann med ett väsande ljud och med ett smalt mässingsrör blåste han ut elden över silverstycket. Där hade han lagt små silverkolor, granalier, tillsammans med silvertrådar i ett mönster. Jag fortsätter att arbeta med den gamla tekniken, men i nya former.

Rosa berättar om hur hon på sextioalet sökte in på en smideskurs på Stockholms universitet och hur hon med ett arbete från den kursen kom in på Konstfack i Stockholm.

– När min bror dog spelade jag fort-

farande trummor i ett romskt dansband. Det fanns ingen som kunde ta hand om den lilla skärvan av romskt silversmide.

Och resten av historien är väl känd. Rosa är idag något av en kulturikon och det syntes verkligen under vernissagens sista timme. Kön som ringlade framför henne där hon satt på en stol i själva utställningshallen verkade aldrig ta slut. Alla ville de gratulera och hälsa på denna fantastiska kvinna.

Kulturministern intog scenen, eller trappan snarare, och vände sig till Rosa som satt kvar.

– Jag har mött dig flera gånger, senast när du fick din regeringens guldmedalj ”Illis quorum meruere labores”. Det är en anrik tradition du för vidare Rosa. Romernas historia präglas av förföljelse, men också av en stark kultur. Den envishet du har i ditt arbete och den kamp du har fört för romers rättigheter kräver tålamod. Detta är ett unikt tillfälle att lära känna traditionellt romskt silversmide.

Hans Caldaras med sitt Roma Hot Band.

Rosa reste sig nu och gick fram till mikrofonen.

– Jag vill bara tillägga att vi inte kan gå förbi min lillasyster Katarina Taikon.

Det utlöste en storm av applåder.

**Utställningen visas fram till
den 8 januari 2012.**

Rosas brorson tog med sig ett album med gamla bilder.

Alla ville de gratulera och hälsa på denna fantastiska kvinna.

Den avslutande jamsessionen.

Djangofestival 2011

För tionde året i rad arrangeras Djangofestival i Sverige. Liksom tidigare år kretsar musiken kring den store jazzgitarrlégenden Django Reinhardt (1910-1953) och hans Quintette de Hot Club de France, som med den världsberömde violinisten Stéphane Grappelli nådde stora framgångar i Europa mellan 1934 och 1939. Det är Svenska Django Reinhardt Sällskapet som arrangerar varje år, den här gången på Dieselverkstan i Sickla.

Text och foto: Bengt O Björklund

Django Reinhardt har under åren fått många virtuosa efterföljare i hela världen. och under den tionde Djangofestivalen fick man verkligen en möjlighet att möta några av dessa. Här fanns några av de mest framstående jazzvirtuoserna från Spanien, Argentina, Finland och Sverige.

Under en lång musikkväll blandades häftig "gypsy swing" med stämningsfulla franska valser, latinska rytmer, bossa och annat. Allt på akustiska instrument.

Först ut på scenen var Gunnar Lidberg Hot Quartet. Gunnar Lidberg är en del av Sveriges jazzhistoria. Inspirerad av Stéphane Grappelli och Svend Asmussen började han spela fiol vid nio års ålder i slutet av 30-talet. I bandet ingår även Mikael Selander som under 80-talet i stort sett ensam förvaldade Djangomusiken i Sverige med egna bandet Crazy Rhythm.

– Jag var bar nio år när jag började ta mina första fiollektioner. Året var 1938, berättar Gunnar.

1995 var han och bandet förband till Stéphane Grappellis band. Drygt 80 år gammal fortsätter han med det som han tillbringat ett helt liv med.

– Jag kommer att fortstätta så länge lusten finns där och jag kan hålla i stråken, säger han och ler stort.

Resten av bandet består av Mikael Selander (gitarr), Holger Gross (gitarr), Arne Wilhelmsson (kontrabas)

Gustav Lundgren Trio

Gustav Lundgren är en av Sveriges främsta unga jazzgitarristen och hans och Andreas Öbergs grupp Hot Club de Suede har skapat ett nytt intresse för Django Reinhardts musik i Sverige. Med influ-

enser från musikstilar som spansk flamenco, sydamerikansk bolero och kubansk son tar Gustav Lundgren Trio Djangomusiken till nya höjder.

– Jag och en kompis började spela Djangos musik 2001. Vi hade hört hans musik och blev bitna direkt. En av anledningarna till att vi fortsatte med den musiken var ju också att vi fick hur många spelningar som helst.

Gustav lärde sig spela Djangos musik på scenen och redan från starten började de bjuda in romer.

– Vi fick med oss Jimmy Rosenberg, den kände romske gitarristen och av honom fick jag många tips.

Under årens lopp har Gustav spelat med några av de främsta romska musikererna.

– Jag har spelat mycket med romska

Gunnar Lidberg Hot Quartet

stjärnmusiker som har gett mig mycket under tiden då jag spelade på många olika festivaler med några av de största stjärnorna inom genren. Vi brukade sitta hela natten och jamma och det var egentligen så jag fick i mig Djangos musik. Romska musiker älskar att jamma och gör det ofta. Innan en konsert brukar de jamma sig varma i ett par tre timmar och vem som helst får vara med. Så man kan med fog säga att jag har lärt mig den här musiken på gehör.

Trion har kvällen till ära en gästgitar-rist. Det är Peter Almqvist, ett känt namn i gitarrkretsar, bland annat genom gitarrduon Guitars Unlimited tillsammans med Ulf Wakenius.

I Gustav Lundgren Trio spelar också Martin Widlund (gitarr) och Andreas Unge (kontrabas).

Olli Soikkeli & Friends

Kvällens tredje framträdande får många i publiken, inklusive undertecknad, att tappa andan. Det är Olli Soikkeli, en mycket ung finsk gitarrist som spelar tillsammans med Martin Widlund på gitarr och Hasse Larsson på kontrabas. Denne unge man är ett underbarn, ett gitarrgeni. I det hetsiga gitarrtempo som är typiskt för Djangomusiken framhävs varje ton med eftertryck, och ändå ser det så lekfullt ut.

Swing Magnifique

Swing Magnifique är kanske Sveriges flitigaste band i den här genren. Den klassiska sättningen med fiol, gitarrer och kontrabas får ytterligare en dimension eftersom bandet även har en sångerska, Josefin Peters. Repertoaren blandar instrumentalt med sånglåtar och består av gamla och nya klassiker inom Djangomusiken.

På fiol spelar Ivor Ottley från England.

– Jag bodde under många år på Irland där det finns många romska musiker, många av dem spelar faktiskt säckpipor. Det var en härlig tid.

Han berättar om de romska musikfestivaler han har varit på och de kontakter med romska musiker som han har knutit. På gitarr spelar Tom Berglund och Åke

Gustav Lundgren Trio med Peter Almqvist till höger.

Swing Magnifique

Jonsson Filip Berglund spelar kontrabas.

Biel Ballester Trio

Kvällens sista framträdande stod Biel Ballester för. Han har gästat festivalen tidigare, men i år kom han med sin egen trio. Biel blev för några år sedan välförtjänt uppmärksammas när Woody Allen handplockade några låtar till filmen ”Vicky Cristina Barcelona”.

Biel har framträtt med många av de allra främsta företrädarna för gypsy swing.

Med sig hade han Graci Pedro på gitarr och Leandro Hipaucha på kontrabas.

Biels musik är inte lika hetsig som man är van vid att Django-musiken ska vara.

– Django Reinhardts musik är den

viktigaste influensen i mitt liv berättar han efter han klivit av scenen.

Han berättar vidare att han inte spelar så ofta med romer i Spanien.

– De spelar mer flamenco än jazz, men jag har många romska vänner. Men vi har börjat arbeta med Costel Nistescu, en känd romsk violinist.

Sedan var det dags för den klassiska jamsessionen. Det var uppiggande att se hur gitarristerna hela tiden fyllde varandras soloslingor, som om de var en enda person.

Klockan är närmare ett på natten när musikerna lämnar scenen.

Biel Ballester Trio

Alla som är involverade i Romano Zor!

Romano Zor!

Under två dagar i Uppsala redovisades det romska projektet Romano Zor! Projektansvariga och deltagare berättade och den externe utvärderaren gav bland annat ett MVG till projektet. Moderator var Lennart Andersson, myndighetschef med ansvar för socialbidrag i Uppsala.

Text och foto: Bengt O Björklund

Ett av de allra bästa romska projekten under senare tid är Romano Zor! Det var under en konferens i Uppsala om romers rätt enligt grundskyddet i minoritetslagstiftningen som erfarenheterna från projekt Romano Zor! presenterades.

Projekt Romano Zor! är ett treårigt projekt som finansieras med stöd från ESF-rådet. Projektet samverkar med Arbetsförmedlingen, Landstinget i Uppsala län, Uppsala kommun och Uppsala universitet (med flera) för att underlätta romers tillträde till utbildning och arbete.

Mohamad Hassan är ordförande i Uppsala kommun.

– Sveriges nationella minoriteter har rätt till stöd för sin kultur och sitt språk. Vi ska inte vara den kommun som inte

lever upp till det, sade han bland annat.

Sedan var det dags för den romska föreläsaren, aktivisten och läraren Angelina Dimitri Taikon.

Hon berättar om romerna resa från Indien, om sina förfäder i Ryssland, där hon menar att romerna hade det bra. Hon tog även upp romernas situation när det gäller utbildning och arbete.

– Många utbildade romer får inget jobb oftast på grund av sitt namn. Hur ska man då motivera barnen att gå i skolan. Barnen i min skola får till exempel inga praktikplatser.

Innan två tjejer från Romani Szatra sjöng och dansade lämnade de besked om att gruppen kommer att fortsätta efter en tids inaktivitet.

Lennart Rohdin, chef på enheten för minoritetsfrågor på länsstyrelsen i Stockholm berättar om den nationella minoritetsstatusen och om minoritetspolitiken.

– Sveriges nationella minoriteter har samma rättigheter som alla andra och det viktigaste med minoritetspolitiken är att den måste göras tillsammans med de nationella minoriteterna, sade han.

Ami Netzler, mångfaldsstrateg i Västerås, tog också upp minoritetsfrågorna.

– Från början visste vi inte så mycket om romer, men idag har vi ett romskt råd i Västerås. Men vi har mycket kvar att göra.

Tiina Kiveliö är utvecklingsledare på enheten för minoritetsfrågor på Länsstyrelsen i Stockholm.

– Jag har arbetat länge med romafrågor i Uppsala, i Delegationen för romska frågor och nu på Länsstyrelsen. Nu får vi se vad det blir framöver, var de romska frågorna hamnar.

Tiina övervakar kommunerna och ser

till att de lever upp till den nya minoritetslagstiftningen.

Det har stått mycket om romer i media senaste tiden.

– Rapportering om romer har ökat, även i positiva ordalag och det finns fler politiskt intresserade romer idag. Men när det gäller de EU-projekt som finns idag stämmer de inte med romernas verklighet och behov.

Monika Lagerkvist är mångfaldsstrateg i Uppsala.

– Under våren kommer Uppsala att lägga ett förslag till en minoritetspolicy, en policy som sedan alla kommunala verksamheter och bolag måste följa. I oktober kommer vi att ha samtal med romer i kommunen.

Eleonor Frankemo, resandeaktivist från Motala berättar om sin blogg och om den nya bok hon har tagit fram.

– Det är ett studiematerial på romani. Vi har inte vågat uttrycka vår kultur tidigare. Jag ville skriva om resandes värdegrund.

Den andra dagen var dagen var vikt åt Romani Zor, men först kom dagens hedersgäst, statssekreterare Jasenko Selimovic från Arbetsdepartementet. Han talade bland annat om vitboken.

– Genom att inte erkänna vad som har hänt kränker vi dem igen, sade Jasenko.

Han berättar att att regeringen i budgeten har lagt 47 miljoner på särskilda insatser för romer under åren 2012 – 2015.

– Det ska gå till reguljära insatser och är en början på en satsning som ska pågå i 20 år. Utbildning och arbete är det allra viktigaste, det är där vi kommer att satsa. Men det kräver också att de romska grupperna har en vilja att förändra, sade Jasenko.

Han meddelade också att det inte blir något romskt sekretariat.

Romano Zor

Caroline Mahdavi är projektledare.

– Tidigare fanns det här i Uppsala en romaenhet och vi kunde tydligt se ett mönster bland de romer vi träffade; svårt

Angelina Dimitri Taikon med några av tjejrna från Romano Zor!

att bryta socialbidragsberoendet, svårt med de romska barnens närvaro i skolan.

Under projektets gång har många hembesök gjorts och undervisning hart skett med två lärare.

– Och det var viktigt att romerna var med från början som tolkar av den romska kulturen, sade Caroline.

När Gunilla Nygård börjar tala får man skärpa till sig. Hennes breda skånska och snabba uttal kräver det. Hon är socialsekreterare.

– Jag har aldrig varit så arg och så frustrerad som jag har varit under dessa två och ett halvt år, men inte heller har jag lärt mig så mycket.

Projektet hade 60 deltagare.

– Det var mig som deltagarna träffade först, men under de första sex månaderna förstod jag inte alls hur jag skulle arbeta. Sedan växte förtroendet.

Men det var i soffan det mesta hände.

– Där pratade vi mycket om allt mellan himmel och jord, om födslar och dödslar och de olika romska grupperna lärde känna varandra. Och med det ökade förtroendet kom det även andra till vår öppna mottagning.

Det är Natalia Fermin Acosta, arbetsmarknadsmentor, som håller i arbetsmarknadsbiten.

– Det jag mötte på Romano Zor var människor i lång arbetslöshet, misstro och utanförskap. Många av dem är sön-derpraktiserade. Jag använde mig av de verktyg som finns på Arbetsförmed-

lingen, olika kompetenser, egna arbetsgivarkontakter och arbetsplatsbesök.

Katarina Sjöberg är arbetsförmedlare på Arbetsförmedlingen.

– Innan jag kom in i projektet hade det varit sex olika förmedlare på plats, vilket inte ger någon kontinuitet. Jag har mest gjort arbetsplatsbesök med romerna.

Mari Severin från Jobbcenter i Uppsala talade om projektets långa startsträcka.

– Alla famlade efter sin roll i början, även jag. Det fanns många svåra sociala situationer vilket gjorde det svårt att arbetspröva och det krävdes många samtal för att se vilket stöd de behövde, men det var väl investerad tid, sade hon.

Lars-Göran Sjödin är SFI lärare. Han berättar om den flexibilitet som krävs.

– Många har ofullständiga betyg, ibland har det varit på gränsen till alfabetisering.

Solveig Backlund har varit sjuksköterska i projektet.

– I början möttes jag av stor misstro, men sedan blev det betydligt bättre.

Under sin tid har Solveig ställt 47 olika diagnoser och hon arbetade med att göra stressprofiler för att se om det hänt något och varför.

– Jag lärde ut avslappning, vi var och simmade och vi har plockat svamp, berättade hon.

Alla deltagare i projektet fick svara på en enkät som Clara Aarts utvärderat.

– 28 personer svarade på den första enkäten, 15 på den andra. Den andra

Eleonor Frankemo, resandeaktivist.

statssekreterare Jasenko Selimovic.

Leif Drambo.

enkäten visar att deltagarna upplever en starkare rollfunktion, emotionellt sett, men att de tycker att hälsan blivit sämre. Det kan hänga ihop med ett dåligt förtroende i början, att man var mer ärlig andra gången.

Leif Drambo är den externa utvärderaren av projektet. Han har varit delaktig i projektet och kontinuerligt utvärderat det.

– Jag kan lugnt säga att man har fått väldigt mycket för pengarna. En av de stora utmaningarna är att få det romska hjulet att snurra åt rätt håll och Romano Zor är ett bra exempel på detta.

Processmålet i projektet får MVG, det högsta som Leif har uppmätt.

– Det tillhör inte vanligheterna. Det som är bra är också att myndighetspersonerna har lyckats tona ner sin myndighetsroll.

Så vad säger några av de romska deltagarna om projektet?

– Jag halkade in på ett bananskal 2009. Det var soc som frågade mig om jag ville vara med och jag tänkte att jag kan ta mig en titt, sade Lilly, finsk rom.

Hon menar att det var ett bra projekt och att hon har vuxit som människa.

– Arbetsförmedlingen rekommenderade mig. Det slutade med att hela min familj kom med i projektet, berättade Roberto, finsk rom.

Roberto har jobb idag och är mycket nöjd med det stöd han har fått.

– Min socialassistent sa till mig att

”om du inte går till Romano zor, får du inga pengar”. Jag tyckte att det var bra redan från början, sade Jadiga, polsk rom.

Hon hade gett upp tanken på att någonsin få ett jobb. Men idag ser hon ljusare på framtiden. Hon funderar på att starta eget.

– Jag började som praktikant, men upptäckte att det behövdes en kulturinformatör, berättade Katja, finsk rom.

Hon tycker att alla i projektet blev som en stor familj och hon är nöjd med att hennes svenska har blivit bättre. Idag jobbar hon på Upplands museum.

Tiina Kiveliö.

Lennart Rhodin.

Sedan var det dags att presentera boken ”Romano Zor! Romsk kraft!” en inspirationsbok om vägar till utbildning och arbete.

– Den är ett resultat av ett arbete med romer från hela landet, sade Tiina Kiveliö.

Till sist kom ett efterlängt beslut. Romano zor får fortsätta i fem månader till och Uppsala är i väntans tider. De har anslutit sig till ett ännu större ESF projekt med flera andra kommuner och man tänker sig att Romano Zor kan fortsätta inom ramen för detta projekt. Beslut kommer i oktober.

Sveriges Internationella Roma Filmfestival

2011 genomförde föreningen Sveriges Internationella Roma Filmfestival (SIRF), för första gången en romsk filmfestival i Sverige för skolor och allmänheten på Biograf Zita, Birger Jarlsgatan 37. Festivalen finansierades av Allmänna Arvsfonden.

Sveriges Internationella Roma Filmfestival vill lyfta fram filmer som synliggör romska berättelser, romers liv och erfarenheter. På så sätt vill föreningen bidra med nya bilder som inte tidigare visats i Sverige och bidra till ett rikare och mer varierat kulturutbud.

Filmfestivalen vill också lyfta diskussionen om vems berättelser som synliggörs, på vems villkor film görs och vad som krävs för att filmutbud inte ska förmedla rasistiska och stigmatiserande bilder om romer.

Om Sveriges Internationella Roma Filmfestival (SIRF)

SIRF är en ideell romsk intresseorganisation. Vår ambition är att arrangera en årlig filmfestival för att visualisera romernas situation. Vi vill även tillvarata och främja romernas medborgerliga intressen, kulturutövande, utbildning och sociala ställning. Detta gäller såväl individer som kulturbärande grupper, samt att verka för romska gruppers integration och delaktighet i svenskt samhällsliv på samma villkor som andra medborgare, särskilt i fråga om jämställdhet och demokrati.

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Olli Soikkeli & Friends med Olli till höger.

Ett underbarn på gitarr!

Olli Soikkeli föddes i Nurmes, Finland 1991. Han började spela gitarr när han var 12 år. En lokal gitarrmentor introducerade för Olli den holländska Trio Rosenberg, som spelade Gypsy jazz, när han var 14 år gammal och sedan dess är han fast i Django Reinhardts romska jazzswing.

Text: Domino Kai **Foto:** Bengt O Björklund

Det tog inte lång tid innan Olli fick spela den nya musikstilen på olika musikfestivaler runt om i Finland i olika band. Trots sin unga ålder, 20 år idag, har han redan spelat med stjärnor som Andreas Öberg, Vitali Imereli och Joscho Stephan. Under 2011 spelade han in sitt "Trois Générations" med Hot Club de Finlande och Vitali Imereli.

När man ser Olli på nära håll kan man inte förstå att detta är den unga kille som nyss fullkomligt dansade igenom sina noter på gitarrhalsen, nu verkar han lite blyg.

Vad är det då som lockar honom just med denna musikgenre.

– Jag fastnade direkt, blev fascinerad av att man kunde spela med en sådan intensitet samtidigt som man lät känslorna tala genom improvisation där man tog

och gav till varandra som musiker. Från första början visste jag att det här var jag. Sedan jag hörde Trio Rosenberg på skiva första gången har jag sett dem spela tre gånger, det har varit en fröjd varje gång, säger Olli.

Hur är det då med musikerna inom Reinhardttraditionen, följer de fortfarande den traditionella stilen eller har det skett en utveckling till något nytt?

– Idag kan man dela upp Django Reinhardtgenren i tre olika områden, den belgiska, den franska och den tyska, men jag vill även lägga till den holländska. Den franska stilen idag är mer bebop, holländarna och belgarna tycker jag följer en mer ren Djangostil. I Tyskland finns det både traditionell samt lite nya influenser som en del gitarrister blandar in, svarar han.

Har du träffat romska musiker när du

varit ute på turnéer?

– Jo jag har träffat en hel del romska gitarrister i Frankrike och i Holland. Oerhört duktiga att jamma med, med en stor lekfullhet och nyfikenhet.

Du har spelat på Englands International Gypsy Guitar Festival och snart bär det av till New York, vad ska du göra där?

– Jag är bokad till en hel del uppträdanden under en månads tid. Jag kommer att spela med en del av de tyngre inom Django Reinhardtstilen. Jag ser verkligen fram emot att vara där för att kunna lära mig nya saker från dem som varit med längre i branschen.

Vad tror du om denna musiks framtid?

– Den bara växer och få en allt yngre publik. Det är glädjande, men marknaden inom musiken är hård. Det här är inte någon kommersiell musik som når den bredare marknaden, men jag tror absolut att Djangos jazzswing är här för att stanna för gott.

Finns det någon speciell plats dit Djangofans vallfärdar för att minnas och jamma tillsammans?

– Jo i Frankrike, Samois-sur-Seine, den är känd för att vara staden dit Django Reinhardt drog sig tillbaka de sista åren, och den är värd för en årlig jazzfestival i hans ära. Det var romer som började med festivalen och det är fortfarande romer som håller i den. Numera kommer det tiotusentals dit för att spela, lyssna och njuta av musiken tillsammans. Det är en stor dröm att få spela där en dag.

Att ha spelat här i Stockholm för allra första gången ikväll var också en stor dröm som förverkligades.

– Jag har velat spela i Sverige sedan några år tillbaks då jag förstod att denna publik är större än vad den är i Finland. Det är nog det som hägrar med scenen i Samois-sur-seine, säger han.

På frågan vilka hans favoriter är på debutalbumet, svarar han Anouma och When day is done, som går i Djangostil.

Det är bara att hålla med, men förutom dessa två måste även Djangos China Boy nämnas då Olli fullkomligt får röken att stiga från gitarrhalsen med sina snabbare än flinka fingrar.

Romsk grammatikbok på 4 varieteter

I början av september var det dags för ett nytt boksläpp med Skolverket som avsändare. Den här gången var det en ny grammatikbok för romska barn i mellanstadiet som presenterades. Boken är gjord av Baki Hasan med härliga illustrationer av Amanda Eriksson. Boken är tryckt i fyra romska varieteter.

Text och foto: Bengt O Björklund

Det är en synbart belåten Baki Hasan som får hålla i de första exemplaren av boken och de två översättare som är med ser också nöjda ut. Mats Wennerholm, undervisningsråd på Skolverket och initiativtagare till boken inleder.

– Det här materialet har varit efterlängtat länge. Vi lyckades övertala Språkrådet att göra den och jag har förstått att det inte var helt lätt. Det har varit ett arbete som har gått fram och tillbaka mellan alla inblandade. Vi hoppas att resultatet är så pass bra att man vill använda den i skolorna.

Baki Hasan berättade att tanken på en romsk grammatikbok funnits länge och han berättade lite om hur arbetet med boken gått till.

– Vi bestämde redan från början att grundtexten skulle vara på arli. Men vi hade hela tiden en referenstext på svenska. Sedan har texten översatts till lovara, kálo och kelderash. Översättarna har haft ganska fria händer att ändra i historierna för att de språkligt och kulturellt bättre ska passa för respektive grupp. I min text, till exempel, använder jag muslimska namn som skulle kunna låta lite underligt i en kelderashtext. Våra romska elever lär sig grammatik idag på svenska, men att få lära sig grammatiken på sitt eget språk är något helt annat.

Under arbetets gång har Baki haft inställningen att försöka se sitt arbete ur ett barns perspektiv och han använde sig av sina egna barn i arbetet.

– Jag bad min dotter att göra några siffror och jag sade att de måste vara

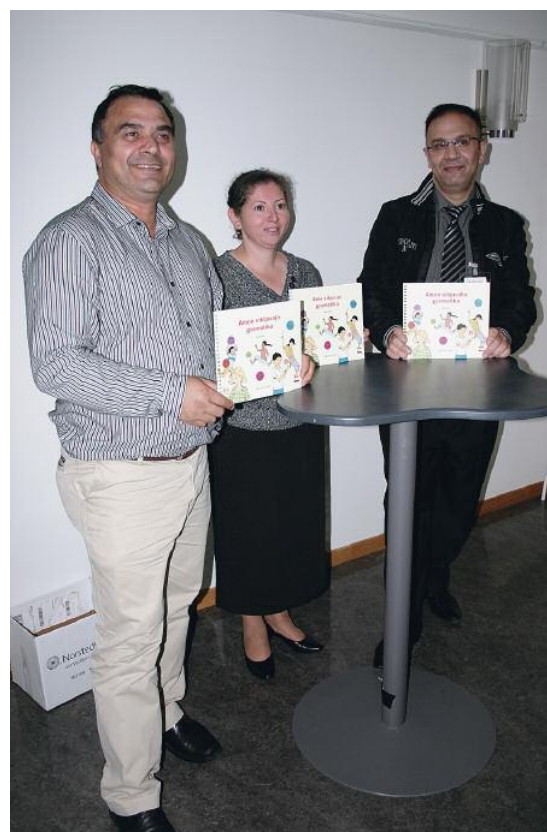
roliga. Efter ett tag kom hon ut från sitt rum med en massa roliga siffror vilket ledde till de siffror som finns i boken. Om jag lyckas stimulera mina egna barn har nog boken förutsättningar att stimulera andra romska barn. Det här är inte en klassisk grammatikbok, jag ville att den skulle vara rolig, att barnen ska kunna leka sig fram till lärandet.

Irene Horvatne är en av översättarna. Hon står för lovarivarieteten.

– Vi har arbetat mycket tillsammans med översättningen och det var mycket givande.

Dimitri Florin har gjort káloversionen.

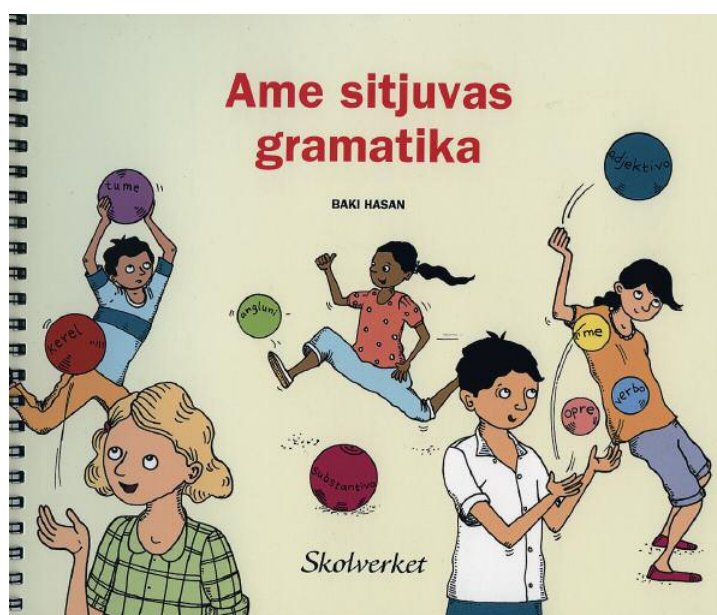
– Vi har bollat med varandra och lånat ord av varandra från de olika varieteterna. Det är mycket speciellt att Skolverket

Bakik Hasan, Irene Horvatne och Dimitri Florin.

ger ut en bok på så många romska varieteter. Jag hade inte kunnat drömma om att det skulle finnas en bok på kálo.

Det tog två år att färdigställa dessa böcker som finns att köpa på skolverket@fritzes.se.

Grammatik på arli.

Tung teater på RKC

Teater fryshuset är som de själva säger "Sveriges tyngaste teater", en rikstäckande teater med fokus på destruktiva utanförskap. I slutet av september var de på besök i Romskt kulturcentrum med föreställningen Förorten brinner som haft sin urpremiär på Dramaten. Nu turnerar man runt i landets kommuner, skolor, länsteatrar och fängelser.

Text och foto: Bengt O Björklund

Teater Fryshuset har tidigare gjort Topboy – en huliganberättelse, som lyckades med konststycket att helt utan förmildrande eftergifter göra det obegripliga begripligt och visa hur våldet blir en drog – men också det ofrånkomliga priset, baksmällan, skam, tvivel och rädsla. Förorten brinner är en pjäs med samma slags påträngande realism.

Det är en uppkäftig föreställning. Skådespelarna Emil Rosén och Ulf Stenberg kommer in på scenen till tung rapmusik. Två tuffa snubbar med ett underifrån perspektiv. Det är en svidande kritik till det nya samhälle de borgerliga har mejslat fram. Föreställningen fokuserar på nyfattigdom, segregation och invandrarfientlighet.

– Alla barn har samma drömmar, säger den ena karaktären.

Själva snacket framförs nästan i en rapidlog. Det är mycket svordomar och mycket ilska. Ett socialt drama utan skyddsnät.

– Man blir galen, man går sönder, som en av killarna säger.

Kravaller, bränder, snuten kommer. Förorten brinner. "Det behövs bara en gnista." Invandrarungarna i förorten är besvikna. Drömmarna de hade som barn har blivit till ett svek. Ingen ser dem.

Föreställningen svänger, en pappa till sex barn talar.

Pengarna han tjänar på sitt jobb räcker bara halva månaden. Då skriker tonåringen:

– Allt är ändå åt helvete, jag tänker göra som jag vill.

Föreställningen består av olika röster ur förorten, busiga ungar, kriminella ungar, droger och social misär. "Farsan

söp, morsan var sjuk. Då välldde polisen in med dragna pistoler."

Båda skådespelarna skriker rakt ut.

Föreställningen saknar verkligen inte inlevelse. Mamman dör medan sonen sitter i häkte. Allt han har kvar är ett brev.

Den positiva återkopplingen kommer när killen i fängelse, dömd för rån och misshandel, hamnar på en öppen anstalt och träffar en riktig tuffing, dömd för bankrån. I hans cell finns bara böcker om konsthantverk. Det visar sig att han vill bli keramik. Han får dreja på anstalten.

Killen kommer ut från anstalten, får ett jobb som praktikant på en elfirma. "Så var man knegare."

Om man får önska sig något mer av denna föreställning skulle det i så fall vara att hiphopkollektivet Kartellen hade kunnat vara med live med sina tunga texter som så väl passar in i den historia som berättas.

Efter föreställningen blev det frågor.

– Detta är en dokumentärteater och vi har intervjuat många för att skaffa det material vi behöver, sade Emil Rosén. Det handlar om klasskillnader och ibland blir man förvånad. När vi träffade Beatrice Ask i en debatt och hon frågade "Varför är de så arga", blev jag alldeles paff. Hon hade inte förstått.

Ulf Stenberg berättade att de bägge kommer från Umeå.

– Även Umeå håller på att bli en segregat samhälle. Klyftorna ökar.

Ny rapport från DO

Romers rättigheter

Diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor

Rapporten finns för nedladdning på DO:s webbplats. Där kan du även beställa ditt exemplar av rapporten.

www.do.se

Erik Ullenhag (fp) och Lars Ohly (v).

Accept Pluralism

I mitten av september arrangerade Stockholms universitet ett Forskarsymposiet inom ramen för EU-projektet Accept Pluralism. Projektet, som finansieras av Europeiska kommissionen, involverar forskare från 15 europeiska länder och syftar till att undersöka och identifiera konflikter relaterade till etnisk och religiös mångfald, hur man hanterar dessa konflikter och med vilket resultat.

Text och foto: Bengt O Björklund

Fredrik Hertzberg, Universitetslektor vid Institutionen för pedagogik och didaktik på Stockholms universitet, öppnade symposiet. Sedan talade Anders Gustafson, vice rektor på universitetet.

– Man kan säga att vi är engagerade i dessa frågor. Samlevnadsproblem har funnits lika länge som Sverige har funnits. Tolerans och mångfald är mycket aktuellt idag. Sverige och många andra länder är mycket engagerade i mångfaldsfrågor. Det har blivit tydligt att det idag finns politiker som kritiserar mångfaldstanken, sade Anders Gustafson.

Europeiska toppolitiker som Angela Merkel, David Cameron och Nicolas Sarkozy har alla proklamerat mångkultu-

ralismens död, och pekat ut en mer ”monokulturell” utveckling som riktningsskivare för sina respektive länder. Majoritetssamhällets normer och värderingar måste vara vägledande och enligt många allena rådande, annars hotar fragmentisering, motsättningar och upplösning, menar de.

Anders Gustafson berättar vidare om arbetet på Institutionen för pedagogik och didaktik.

– Idag har kompetensen på institutionen stärkts med bland annat studier i mänskliga rättigheter och toleransfrågor.

Hans-Ingvar Roth, professor vid institutionen, tar över talarstolen.

– Dessa frågor har alltid varit brännan-

de för vi lever fortfarande i nationalismens tidevarv. Accept Pluralism finns nu i 16 länder och har sitt huvudsäte i Florens. De olika länderna har olika traditioner när det gäller mångfald och bara Sverige har en urbefolkning.

Så vad är då tolerans?

– Den frågan har stötts och blötts genom historien. Tolerans har ofta definierats från storsamhällets sida, men gäller också mellan olika grupper i samhället. För Goethe var tolerans en övergångsfas som måste leda till respekt. Intoleransen är en ständig följeslagare till diskriminering. Toleransen är alltid högre i storstäder än på landsbygden, högre bland unga än bland äldre.

Näste talare var Integrationsminister Erik Ullenhag. Han började med en reflektion över det som hände på Utöja.

– Det är intressant att se hur samhället reagerade på denna dramatik när man först trodde att det var ett islamistiskt dåd. Stämningen förändrades totalt när man upptäckte att det var en blond, blåögd norrman som låg bakom massakern. Hade det varit ett islamistiskt dåd hade vi haft en helt annan debatt idag. Sedan elfte september har vi fått en demoniserad bild av Islam. Idag är vi på väg åt fel håll. Sverige har inte blivit mindre tolerant än för tjugo år sedan, men det har blivit tuffare. I de breda frågorna är vi mer toleranta, men i vissa frågor är vi mindre toleranta, som till exempel gentemot muslimer eller romer som diskrimineras i flera länder. Inget folk är så utsatt för diskriminering så som romerna är idag. Antiziganismen är nästan rumsren. En historia vi har all anledning att skämmas över.

Han menar att öppenhet är nyckelordet när det handlar om att riva murar i samhället.

– Angela Merkels uttalande att det mångkulturella samhället har misslyckats är ett farligt uttalande. I Sverige talas nästan alla världens språk. Det skulle kunna vara en enorm konkurrensfördel. Vi måste fortsätta att kämpa för öppenhet och tolerans. Då kommer Sverige att gå

långt, avslutade Erik Ullenhag.

Bertil Bengtsson är professor i civilrätt. Han talade om samernas situation utifrån ett juridiskt perspektiv.

– Rätten till mark och vatten har spelat en stor roll i samernas liv samtidigt som det har skapat en klyfta mellan politiker och jurister. Samerna har av urminneshävd renskötselrätt, jakt- och fiskerättigheter. Rätten är på obegränsad tid och fastslogs 1886.

Under 1900-talet handlade det mycket om samerna ägde marken eller bara hade nyttjanderätt.

– Trots att Högsta domstolen i en dom konstaterade att samerna kunde få äganderätt till vissa områden i norr, tog lagstiftarna ingen hänsyn till detta. I lagen idag står det att markägarna, privata eller staten, inte får åsamka avsevärd skada. Detta är mycket originell lagstiftning. Och ingen vill ge samerna de rättigheter de juridiskt har rätt till.

Som en motpol till folkpartisten Erik Ullenhag var Vänsterpartiets ledare, Lars Ohly, inbjuden. Han började med några funderingar kring vad som förändrat världen efter den elfte september. Bland annat de krav USA ställde på Europa efteråt.

– Av de 49 stora förändringar som USA krävde är 42 på plats. Men rädslan för det okända bygger på generaliseringar. Vi kan idag se ett ökat stöd i Europa för främlingsfientlighet, även här i Sverige. Vi har ett hårdare samhällsklimat idag.

Han nämner bland annat Danmark och deras hårda inställning när det gäller invandring och asylfrågor.

– De har bland annat ett poängsystem som innebär höga poäng för en amerikan och låga för en somalier. Detta är en rent rasistisk lagstiftning och sådana här tendenser finns i Sverige också. Detta oroar mig. Man snappar snabbt upp populistiska idéer från populistiska partier. Man ser invandring som ett problem, särskilt när det gäller muslimer. Ta bara det faktum att Sverigedemokraterna lyckades etablera ordet invandrarkritisk som till

Anders Gustafson

exempel Anders Borg använde fyra gånger under budgetdebatten. Vi måste tala i klarspråk och vi får inte ta till oss retorik och problemformulering från rasisterna. Flyktingpolitiken i Sverige har kidnappats av de främlingsfientliga.

Näste talare var den romske aktivisten och sångaren Hans Caldaras.

– När vi talar om intolerans och främlingsfientlighet, finns det en dold sådan som skrämmer mig mer än den öppet uttalade. Den finns där man minst anar det. Den har inte ett rakat huvud, utan bär slips och kostym. Idag säger man att toleransen minskar, men för oss romer är

Hans-Ingvar Roth

Bertil Bengtsson

intoleransen den samma. Man kan säga att man är emot rasism, men att man ändå inte gillar romer. Detta är skrämmande. Detta är rasistiskt.

Trots en barndom med diskriminering och förföljelse har det ändå gått bra för Hans.

– Det är också skrämmande att så få svenska politiker vet något om romer. De allra flesta har inte en aning om vad romsk kultur eller historia är.

Arrangemanget organiserades av forskningsprojekt Accept Pluralism, som stöds med medel från EU:s sjunde ramprogram.

Hans Caldaras

Rätten till kulturminnen och historien

Referensgruppen och projektledningen för Den skandinaviska resandekartan träffades den 5 och 6 oktober i Tingvall i Bullaren för att diskutera det fortsatta arbetet.

Text och foto: Bo Hazell

Först redogjorde man för studieresan till Danmark som genomfördes i augusti. Då besökte resande och museifolk från projektgruppen Danmark för att titta på lämningar efter danska resandesläkter, närmare bestämt natmændsfolk, kjæltringer och rakkere.

Man informerade även om att projektledningen kontaktats av irländska Travellers, en ickeromsk grupp vars egenbenämning är Pavees och som de senaste åren även kommer till Sverige på somrarna för att utföra asfalteringsjobb.

Svårigheter med intervjuerna diskuterades. Det kan vara svårt att komma till en resande med färdiga frågeställningar antecknade på ett formulär. Särskilt som den intervjuade har många anhöriga omkring sig. Det betonades att det är viktigt att de som blivit intervjuade ska ha möjlighet att ändra sig och hoppa av.

Frågan om båtresande i Norge dryftades också av de närvarande. Ytterst få resande har enbart använt båt för sina

färder. Däremot förekom bland vissa reisande att man alternerade mellan olika färdmedel beroende på vart man styrde kosan. Vissa tider användes häst och vagn, andra tider båt. Båten användas mest som kommunikationsmedel, endast undantagsvis som bostad.

Den andra dagen ägnades åt seminariet Rätten till kulturminnen och historien. Arkeologen Erik Norberg föreläste om Sydsamer – människorna, språket, historien och landskapet.

Ingunn Holm, arkeolog vid Riksantikvaren i Oslo talade om Skogsfinnene og svedjebruket. Hon berättade bl.a. att de flesta skogsfinnarna kom från Savolax i östra Finland på 1600-talet och röjde odlingsmark i både Norge och Sverige. Den sista svedjefinnen som talade gammal savolaxisk finska finns dokumenterad i en

inspelning i Sveriges Radios arkiv från 1950-talet.

Historikern David Sjögren från Umeå universitet föreläste om Kunskapsinsamling om resandefolket i dåtid och nutid. Han har i sitt arbete sett många skildringar av resandefolkets liv ur ett myndighetsperspektiv och redogjorde för vad man kan lära av det. Han ifrågasätter att allt som gjorts mot resande har varit med dåliga avsikter. På lokalplanet gjordes övertramp med lokala förbud och annat. Men på riksplanet var det inte alltid så, menar David Sjögren. Han lyfte fram som exempel den av resande och vissa forskare hårt kritiserade "tattarinventeringen" som landets polisdistrikt genomförde 1943-1944 på uppdrag av Socialstyrelsen. David Sjögren har gjort en djupanalys av hur inventeringen tillkom och menar att syftet var att tydliggöra "tattarproblemet" för att kunna sätta in insatser för att förbättra situationen för resandefolket.

– Men resultatet blev ett annat, menar David Sjögren. Problemen tydliggjordes inte. Och därmed ledde utredningen inte till några förändringar alls.

Sista punkten på seminariet var en information om den Vitbok om övergrepp på romer och resande som leds av Katri Linna på uppdrag av arbetsmarknadsdepartementet och som ska bli klar 2013.

Dagen avslutades med ett besök på resandebosättningen i Snarsmon vid sjön Norra Bullaren i Bohuslän och som ÉRG skrivit om i tidigare.

Sydsame ger tips till Den skandinaviska resandekartan

Text och foto: Bo Hazell

Arbetet med att göra en karta över resandefolkets boplatser och färdvägar fortskrider. Vid ett seminarium i Tingvall, Bullaren den 6 oktober berättade arkeologen Erik Norberg hur sydsamerna lagt in GPS-punkter till sina gamla boplatser och vandringsstigar. Något som ju är målet också för dem som jobbar med Interreg-projektet Den skandinaviska resandekartan i Västra Götalands län och Østfold fylke i Norge.

Sydsamerna, som ju är en av de minsta samiska grupperna i Sverige, är också kopplade till ett Interreg-projekt, I det samiska rummet (Saemieh Saepmesne) som påminner mycket om Den skandinaviska resandekartan. Det sydsamiska projektet är ett samarbete mellan det sydsamiska kulturcentret Gaaltije i Östersund, Västerbottens museum i Umeå och Saemien Sijte Sørsamisk museum og kultursenter i Snåsa i Nord-Trøndelag. Arbetet påbörjades 2008 och ska vara klart vid 2011 års utgång. Erik Norberg, som själv är sydsame, leder arbetet.

Liksom de resande håller sydsamerna hårt på släktbanden och vill bevara sina traditionella släktnamn. Genom familjenamnen vet de om de är sydsamiska.

Ett av målen i projektet har varit att ge intresserade sydsamer verktyg att dokumentera sin kulturhistoria och sina kulturminnen. T.ex. lämningar efter bosättning-
ar och platser där renskiljning ägt rum. Det kan vara rester av eldstäder vid gamla kåtaplatser eller märken i naturen som visar var förfädernas renskiljningsplatser legat.

– Den som lär sig att se spåren i naturen kan upptäcka mycket, säger Erik Norberg. Man kan hitta gamla eldstäder genom att studera vegetationen. Kol- och sotrester från elden fungerar som gödning och gynnar gräs och örter. Det betyder att vegetationen på platsen för en

gammal eldstad avviker från marken längre bort.

Intill stigar kan man hitta s.k. mjölkgropar där samerna förvarade renmjölken under vintern. När man vistas ute i fjällmarkerna kan man se gröna rundlar där det växer gräs och örter. Det är renvallar där renkorna mjölkades. Erik Norberg visade en satellit-

bild från Google där man kunde se tre olika gröna rundlar bredvid varandra där renskiljning har ägt rum i olika tider. En var klar och tydlig och användes fortfarande. En var lite mindre tydlig och visade att den ytan inte använts på ett tag. Den tredje rundeln var knappt skönjbar.

– Den användes av våra förfäder för väldigt länge sedan, förklarade Erik Norberg. Det är viktigt att enskilda traditionsbärares unika kunskaper tas till vara. De kan berätta och förklara lämningar och traditioner som inte de unga känner till. Utan de äldre skulle man inget veta.

Vid arkeologiska utgrävningar av boplatser har samer arbetat sida vid sida med arkeologerna på samma sätt som då romer och resande deltog i utgrävningarna av resandebosättningen i Snarsmon tillsammans med arkeologer och museifolk.

Liksom Resandekartan (www.reisendekartet.no) har Samiska rummet (www.samiskarummet.se) en egen webbsajt.

Ibland kan ”storsvenskar”, som saknar kunskap om samernas liv och traditioner, ”övertolka” vissa saker och göra dem mer konstiga än vad de är i verkligheten. Något som ju också är vanligt vad gäller gajés och buroars tolkningar av romers och resandes traditioner.

De som jobbar med Samiska rummet har sammanställt samtalsfrågor som kan användas då någon vill spela in äldre

Holger Gustavsen

David Sjögren

samer som kan berätta om hur det var förr i tiden. Hur de tvingades bo i trånga skolkåtor, hur de förbjöds tala sydsamiska, hur familjerna förflyttade sig i renrajder mellan olika boplatser o.s.v.

– Många sydsamer var kritiska till att de inte fick vara med från början med frågeställningarna, sa Erik Norberg. Så numera är de med redan från start i olika projekt.

Projektdeltagarna i Samiska rummet verkar för att lyfta fram sydsamiska plats- och ortnamn som ofta är naturrelaterade. Namnen förklarar alltså den geografiska platsen, fjällets utseende, jokkens storlek, myrmarkens läge o.s.v.

Erik Norbergs föreläsning visar att det finns många beröringspunkter mellan sydsamerna och resandefolket vad gäller kampen för att bevara respektive kultur, traditioner, språk, hantverk och historia.

Erik Norberg

Zoran Jovanovic, Teodora Janjic, Romeo Mihajlovic, Slavica Jovanovic, Robert Brisenstam, Edmond Makasci, Rosario Ali Tajkon, Kendza Kolompar.

Serbiska romer på besök

En offentlig debatt med temat "Hur bygger man ett diskrimineringsfritt samhälle – Romer i Serbien, Sverige och Europa" hölls på Sensus Salonger, Medborgarhuset, Stockholm, i oktober. Trots den misär som ändå råder i Serbien bland många romer, har de kommit bra mycket längre på olika områden än i Sverige.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Rosario ali Taikon

Debatten gästades av företrädare för flera mycket framgångsrika romska ungdomsorganisationer från Serbien: Romska Studentförbund från Novi Sad Universitetet, Romsk Centrum for Demokrati, Byrån för integration av Roma, och skådespelare från Romsk teater "Romernas Dröm". Förutom gäster från Serbien, fanns företrädare för olika svenska romska organisationer, samt andra svenska institutioner. Skådespelarna från romska teatern framträdde med ett kort stycke ur sitt program.

Företrädare för romska organisationer från Serbien var även på studiebesök i Stockholm, som en del av Svenska Institutets satsning "Creative Force – Västra Balkan". Terraforming: ett kreativt nätverk Stockholm – Amsterdam – Novi Sad – Sarajevo, har utvecklat och genomförde detta projekt.

De romska gästerna från Serbien har under sju dagar i Stockholm utbytt erfarenheter samt knutit nya kontakter med olika svenska institutioner och organisationer. Bland annat har den romska delegationen mött företrädare för svenska romska organisationer, tidningen EXPO, Diskrimineringsombudsmannen (DO), Forum för levande historia, Ungdom mot rasism, Civil Rights Defenders, Svenska institutet, Kulturhuset Stockholm, Sveriges Radio, Dansmuseet, Pygméteatern, Serbernas riksförbund i Sverige, SIOS, Italienska riksförbundet i Sverige, osv.

De serbiska framgångarna i arbetet med romer och romska organisationer, särskilt i Vojvodina, är troligen det tydligaste exemplet i hela Europa hur man arbetar med att lyfta romer och den romska frågan.

Den offentliga debatten var avslutning-

en på de serbiska romernas resa i Sverige.

Miško Stanišić, kompositör och musiker från organisationen Terraforming var moderator.

– Den största skillnaden i det serbiska samhället är den mellan romerna och majoritetssamhället. Romer bor i små samhällen utan infrastruktur, sade Miško Stanišić.

Han menar att fattigdom skapas genom dålig utbildning.

I panelen berättar romska företrädare om hur man skapar förutsättningar för romer att utbilda sig, hur man har anammat positiv särbehandling. Hur man stödjer och uppmuntrar romer att starta eget.

Duško Jovanović kommer från Office for Roma Inclusion of the provincial government of Vojvodina, Serbia

– Utan utbildning förblir man fattig. Vi i Serbien började för tjugo år sedan med att integrerar romerna i samhället. Främst genom utbildningsinsatser. Vi är stolta över att vi idag har 300 romska elever i högskolan i vårt område berättar, Duško Jovanović.

– Vi har hjälpt fler än femtio romska firmor att komma igång, berättar Duško Jovanović.

Han berättar också att de har det största romska biblioteket i Europa och att de har en fungerande romsk teater.

Trots att Serbien är ett fattigt land, trots att romerna är de fattigaste i landet, finns det mycket av det arbete som görs för romerna där som Sverige borde ha koll på. Romer i viktiga positioner, stöd till romsk media och positiv särbehandling för att få in fler romer i utbildningen.

– Diskriminering är att inte integrera romerna, säger Duško Jovanović.

Fred Taikon, som också satt i panelen, talade om situationen i Sverige, om den dolda diskriminering som råder.

Djordje Jovanović jobbar på European Roma Right Center i Budapest.

– Jag får ofta frågan, vilket land är bäst för romer, men det är en svår fråga att svara på. Romerna diskrimineras på olika sätt i alla länder. Serbien är till exempel värst på att vräka romer. Många romska barn hamnar på institution, främst för att socialarbetaren tyckt att föräldrarna inte kunde ta hand om barnen. Romerna utgör 10 procent av befolkningen, men de romska barnen på institution utgör sextio procent. Aleksandar Jovanović berättar om det stöd romska gymnasieelever får.

– Vi har fördelat stipendier till romer för att gå gymnasiet. Av de 400 romer som gick utbildningen var det bara fyra som inte slutförde den. Men det är inte helt lätt för romer i den serbiska skolan. De diskrimineras, de får sitta längst bak i klassen.

Duško Jovanović menar att det är mer för att de är fattiga än för att de är romer som de diskrimineras.

– I Serbien har vi en romsk statssekreterare. Hon är statssekreterare just för att hon är rom och utbildad. Hon diskrimineras inte. När jag möter folk i dessa kläder, han är klädd i en modern kostym, diskrimineras jag inte. Det är de fattiga som diskrimineras.

Det romska teaterparet bjöd på ett kort smakprov ur en spansk pjäs om svartsjuka.

Under den följande paneldebatten fort-

satte diskussionerna om romer i Serbien och romer i Sverige.

Romeo Mihajlovic är ordförande för Romska Studentförbundet på Novi Sad Universitetet. Han berättar att varje rom som klarat av gymnasiet automatiskt har en plats på universitetet.

– De har också förtur till studentboende.

Den positiva särbehandlingen av romer i Novi Sad började 2001.

– Det finns många institutioner här där romer arbetar som ger stöd till dessa elever.

Robert Brisenstam och Rosario Ali Taikon berättade om hur det var att studera som rom på universitet i Sverige. Ingen av dem har upplevt några problem för sin etnicitet.

– Jag var en bland alla andra. Skillnaden är nog mest att romer ofta kommer från familjer utan studievana, säger Robert.

– I Sverige är klasserna idag mångkul-

turella, några kan inte ens svenska, berättar Rosario.

Kendza Kolompar berättar om arbetet i en ungdomsförening i Serbien.

– Vi arbetar med alla etniciteter och har olika aktiviteter för dem, berättar hon.

Edmund Makasci från Romacenter för Demokrati berättar om sitt arbete.

– Vi stödjer romska elever på universitetet. Idag finns det 300 elever. Men de möts ofta av intolerans och diskriminering. 75 procent av eleverna har intoleranta idéer. Romerna kan lätt bli isolerade och tappa motivationen och de lever under ett stort tryck. Ibland skickar de en del av sina stipendiepengar tillbaka till byn de kommer från för att de är de enda som tjänar lite pengar. Vi identifierar de som har problem med undervisningen och försöker ge dem det stöd de behöver. Vi kan till exempel kontakta läraren för att se vad vi kan göra.

Misko Stanisic.

Zoran Jovanovic och Slavica Jovanovic.

Aleksandar Jovanovic, Teodora Janjic, Dusko Jovanovic, Fred Taikon, Dragan Romcevic, Djordje Jovanovic, Radmila Ercegovic

Från vänster:
Heidi Pikkarainen,
Harry Kwiek, Kati
Dimiter, Susanna
Hedman, Sonja
Millon, Satu
Blomerus, Eleonor
Frankemo, Stig-
Ove och Wicia
Wiszniewski.

Nenad Nikolic

På kurs med DO

I DO:s senaste rapport "Romerers rättigheter", kan man läsa att "De utvecklade arbetssätten hos DO, med rättighetsbaserade utbildningsinsatser som en central metod, är viktiga för att romer ska ha tillit till juridiken som verktyg för upprättelse när rättigheter kränks." Med detta som utgångspunkt har DO startat kursverksamhet för romska aktivister. När ERG var på plats handlade det om bostad.

Text och foto: Bengt O Björklund

Heidi Pikkarainen, utredare på DO, berättar att kursen är ett led i implementeringen av "Romerers rättigheter" och att just diskrimineringen på bostadsmarknaden är ett stort problem.

– Det behövs stora insatser för att komma åt de problem som råder. Vi tror mycket på medling och praktikövning, att dessa metoder kan sätta fokus på diskrimineringen.

Johan Hjalmarsson är jurist på DO.

– Boendet är en mänsklig rättighet, men i de flesta kommuner är det ingen som kan förklara vad denna rättighet innebär. Vi är långt från lika rättigheter på bostadsmarknaden och verkligheten ser skrämmande ut idag med få kommunala bostadsförmedlingar. Sverige har inte förverkligat denna rättighet.

Johan menar att det är få jurister i Sverige som jobbar med mänskliga rät-

tigheter och i Europa ser boendesituationen för romer ännu värre ut.

– På grund av ekonomiska intressen går man in i romska områden med bulldozrar, trots att människorna där har bott på platsen i decennier. Det finns alltid de som är beredda att tjäna pengar på de utsatta.

När det gäller rätten till bostad finns det mycket lite forskning om detta i Sverige.

– Regeringens "nollvision" när det gäller vräkningar av barn fungerar inte. Bara det första halvåret i år har 350 barn vräkts.

I Sverige finns ingen bostadsgaranti, utom för studenter.

– Men det borde det rimligen finnas. Det krävs en bostadspolitik som aktivt arbetar för att förverkliga rätten till bostad. Man kan inte i Sverige säga att vi

inte har råd att se till att alla har ett boende.

Men verkligheten är hård och hjärtlös.

– Hyresvärdar som sorterar ut oönskade hyresgäster med orimliga krav på inkomst är ett sådant exempel. Idag byggs det främst i vinstsyfte, inte för att alla ska ha ett boende. Boverket borde se över detta och se till att rättigheten till bostad blir verklighet, men det finns ingen myndighet som bevakar hur vi lever upp till de mänskliga rättigheterna i Sverige. Det tycker jag är skandalöst, sade Johan Hjalmarsson.

Praktikprovning

Domino Kai berättade sedan om praktikprovning. Exempel, två personer med samma klädsel, samma utbildning och samma kvalifikationer, men med olika etnisk bakgrund, söker samma jobb.

– Tekniken handlar om att med testpersoner påvisa diskriminering. Det handlar om att få fram en bevisning som kan hålla i domstol, sade Domino.

Antidiskrimineringsbyrån genomförde tester på olika krogar och samtalen spelades in.

– Det testet visade att en av fyra krogar i Stockholm diskriminerar på grund av etnisk tillhörighet. Det är också viktigt

att man funderar på vad man vill göra med resultatet, säger Domino.

Johan Hjalmarsson menar att detta är en metod som borde användas mer i Sverige.

De romska deltagarna i kursen var alla positiva till denna modell av testing, eller praktikprovning.

– Jag blir bara diskriminerad när jag berättar att jag är resande, säger Eleonor Frankemo.

För Susanna Hedman, förtroendevald i Enköpings kommun, skulle en praktikprovning endast handla om ett konstaterande.

– Men jag tycker ändå att metoden är bra, säger hon.

Harry Kwiek, juristutbildad rom från Stockholm, menar att det kanske inte är just krogen man borde fokusera på.

– Just krogen är väl inte så viktig och meningen är ju att statuera exempel, inte att tjäna pengar på förlikning, sade han.

Heidi Pikkarainen, tog upp en juridisk aspekt.

– Många undrar om inte brottsprovokation är förbjudet, men det handlar ju inte om att sälja knark, utan om att se till att ingen blir diskriminerad, sade hon.

Johan Hjalmarsson tog upp ännu ett tillvägagångssätt att nå rättvisa.

– Vi kanske behöver något mer för att fler ska få tillgång till rättvisa. Medling kan vara ett sätt. Konflikthantering och rättsprocesser är obehagliga, dyra och kan ta lång tid. Medling kan nå ett resultat som bägge parter är nöjda med, men inte alla ärenden går att medla, då återstår bara domstol.

Så vad tyckte romerna om dagens kurs?

– Jättekul att prata om hur det ser ut för de romska grupperna i Sverige idag, säger Susanna Hedman, att få en uppdatering om vad som händer politiskt och i arbetet med de mänskliga rättigheterna. Diskrimineringslagstiftningen är bara ett förtydligande av de mänskliga rättigheterna, ett redskap för att lyfta folk ur ett utanförskap. Därför är den här typen av kurser mycket viktiga.

Wicia Wiszniewski är rom, 40 år, från Göteborg. Han är med i den romska föreningen Romer för kulturell utveckling.

– Den här kursen är fantastisk. Den öppnar verkligen våra ögon. Vi har fått lära oss att vi har rättigheter och nu kan vi föra informationen vidare. Mycket få romer anmäler till DO för att de inte känner till sina rättigheter.

Wicia har tidigare gått en kurs European Roma Rights Center i Budapest.

– Det var en mycket inspirerande kurs.

Hans kompis Nenad Nikolic är med i samma förening. Hans pappa är från Serbien, hans mamma från Kosovo.

– Vi arbetar i föreningen för att få romer att starta eget företag.

Så vad tycker han om kursen?

– Mycket bra. Det är intressant att fler och fler romer blir mer kunniga. Skolan är för mig en viktig fråga, men viktigast är att samhället ser oss som vanliga medborgare.

Satu Blomerus, finsk rom, är mental

tränare på IRIS skolan i Malmö.

– Den här kursen är jättebra och efterlängtd. Vi romer diskrimineras mycket, så det som jag lär mig här kan jag föra vidare.

Den viktigaste frågan tycker Satu är att vi alla har samma rättigheter och att man ser till människan.

Eleonor Frankemo är resande från Motala. Hon jobbar som administratör på Tema Modersmål. Hon har även en blogg där hon skriver om resande.

– Den här kursen får mig att tänka till, idéer som jag sedan kan sprida.

Diskriminering är ju på så olika nivåer, beroende på vilken grupp man tillhör. Den vardagliga diskrimineringen är så vardaglig att man inte ens tänker på den. Det är den jag vill lyfta.

Även Harry Kwiek gillade uppenbarligen kursen.

– Den är bra, men nu är jag nyfiken på vad den kan få för resultat. Den stora frågan idag är att vi blir accepterade i samhället.

Johan Hjalmarsson och Domino Kai.

Gunilla Lundgren intervjuas av Lena Kjärsén om boken "Nobel i Rinkeby".

Bokmässan i Göteborg 2011

I år saknade jag "É Romani Glinda" på bokmässan. Självt var jag där för att berätta om min senaste bok "Nobel i Rinkeby", men jag hann även ta del av två romska programpunkter.

Text: Gunilla Lundgren

Foto: Stefan Holmgren, Ungdomsstyrelsen.

Varje morgon och sen eftermiddag under de fyra dagarna visades ett bildspel av Åke Eriksson i Svenska kyrkans stora, välfyllda monter. Bildspelet hette "Romerna på Europas bakgård" och visade den upprörande fattigdom som de flesta romer i Östeuropa lever i.

Den andra programpunkten var ett seminarium i Folkuniversitetets monter. Där föreläste Andrea Spehar, forskare vid Göteborgs Universitet, om romernas utanförskap i Europa.

Andrea Spehar, ursprungligen från Kroatien, forskar inte specifikt om romer

utan om migration i Europa. Hennes framställning var saklig och samtidigt engagerad. Hon inledde med att säga att frågan är komplex och att den i allra högsta grad angår EU.

I dagens Europa lever kanske 12 miljoner romer, varav de flestas liv präglas av fattigdom och utanförskap. De sämst ställda lever i Östeuropa, i länder som Rumänien, Moldavien, Slovakien och Ungern.

Även i Västeuropa har romer det svårt. Frankrike och president Sarkozy fick uppmärksamhet och kritik i somras då

Sarkozy skyllde den ökade kriminaliteten i Frankrike på invandrare och romer. Polisen rev romska bosättningar och romer deporterades i grupp till sina "hemländer".

Andrea Spehar betonade allvaret i dessa deporteringar. Dels strider de mot EU:s regler om fri rörlighet i Europa. Dels är de meningslösa, för de fattiga romerna från öst tar sig tillbaka till väst. Deporteringarna är också allvarliga eftersom de raserar det förtroende som måste börja byggas mellan romer, myndigheter och majoritetsbefolkning. Både socialt och ekonomiskt är det nödvändigt för EU att hitta lösningar i samverkan med romerna.

Hur ska detta gå till? frågade sig Andrea Spehar, och hon var inte särskilt optimistisk.

I Östeuropa, efter kommunismens fall, har många fattiga människor – särskilt

romer – fått det sämre. I Västeuropa, med ekonomiska kriser och välfärdsstater som privatiserar social hjälp, ökar främlingsfientliga partier.

Vad kan man då göra? Vad behövs? fortsatte Andrea Spehar att fråga och listade några punkter:

- Ökade kunskapen om minoritetsgrupper.
- Effektiv lagstiftning som skyddar utsatta grupper mot rasistiska uttryck.
- Politiker och tjänstemän måste sluta betrakta romernas situation i Europa som enbart ett socialt problem.
- Dialog måste föras med romer både

på nationell nivå och på EU-nivå.

Slutligen betonade hon:

– Om romernas situation i Europa ska förbättras måste det bygga på ömsesidigt förtroende.

Fotobok

I Dokument Press monter hittade jag även en nyutgiven stor fotobok om romer: "Gypsies" fotograferad av fransmannen Patrick Cariou. Boken innehåller foton från Frankrike, Slovakien, Rumänien, Turkiet, Iran, Kurdistan och Afghanistan. Texten är knapphändig, fotona desto större.

I förordet kan man läsa att Patrick Cariou har arbetat i tio år med boken. Arbetet började genom att hans vän, den franske författaren och filmskaparen Guy-Laurent Winterstein, berättade att han var "zigenare"- manouche- som han själv kallar sig.

Patrick Cariou blev nyfiken och ville undersöka romers olika livsvillkor. Det gör han genom att färdas tusentals mil och fotografera både romer som lever i lyxiga karavaner i Frankrike och romer som lever i yttersta fattigdom i Slovakien. Det har blivit en stark skildring.

Enheten för minoritetsfrågor på Länsstyrelsen i Stockholms län

Sedan den 1 januari 2010 har Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget ett gemensamt nationellt uppdrag att:

- **samordna** de minoritetspolitiska målen och följa upp så att minoritetspolitiken genomförs,
- **synliggöra** de nationella minoriteterna och sprida kunskap om deras rättigheter,
- **fördela** statsbidrag till kommuner och landsting inom förvaltningsområdena för finska, samiska och meänkieli,
- **fördela** statsbidrag till nationella minoriteters riksorganisationer.

Länsstyrelsen har också ett tidsbegränsat uppdrag att:

- **ge stöd** till kommuner som påbörjat ett utvecklingsarbete med den romska minoriteten,
- **förmedla kontakter** mellan den romska minoriteten och ansvariga myndigheter.

För mer information

www.lansstyrelsen.se/stockholm/minoriteter
eller www.minoritet.se

Kontakt

minoriteter.stockholm@lansstyrelsen.se

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Sámediggi
Sámedigge
Sámedigkie
Sametinget

Diana Bogelund, Mujo Halilovic, Björn Lagerbäck och Marian Wydow.

Christina Johnsson

Maria Leissner

Att identifiera och bemöta fördomar

I mitten av september hölls en seminariedag i Malmö om att identifiera och bemöta fördomar. Arrangörer var Romskt informations- och kunskapscenter, ABF, Dialogforum och Malmö stad.

Seminariet handlade om hur man med aktuell forskning och kunskap kan få grundläggande kunskaper om antiziganismens orsaker och samtida uttryck, den så kallade "historierevisionismen" (förnekandet av Förintelsen), hatbrottens utveckling och de politiska ambitioner som finns i arbetet mot fördomar.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Rosario Ali Taikon

Antiziganism utgör ett växande problem i dagens Europa. Misstänksamhet och hat propageras av extrema individer, rörelser och stater. Med internet som verktyg når deras budskap snabbt och effektivt en stor publik. Men fördomar sprids även via tidningar, tv och populärkultur, de fortplantas genom samtal vid köksbordet, på arbetsplatser och skolgårdar.

Dagens första talare, Christina Johnsson från Raoul Wallenberg institutet för mänskliga rättigheter och humanitär rätt i Lund, talade om hatbrottens internationella perspektiv.

– Det är viktigt att komma ihåg detta, att förbudet mot hatbrott är sprunget ur en erfarenhet av att vissa människor från tagits sitt värde och fått sin värdighet allvarligt kränkt eller helt omintetgjord.

I svensk lagstiftning finns det tre lagrum som beskriver hatbrott: Olaga

diskriminering, rasistiska motiv bakom brott och hets mot folkgrupp.

FN:s stående kritik mot Sverige är att landet inte förbjudit rasistiska organisationer.

Nästa talare var före detta generaldirektören för DO, Katri Linna, som just nu sitter och filar på en vitbok, en intern utredning om romers diskriminering under 1900-talet.

– Det uppdrag jag nu har handlar om att utreda övergrepp, kränkningar av romer under 1900-talet i Sverige. Det är ett viktigt och intressant uppdrag. Och jag kommer att behöva all hjälp jag kan få från er romer.

Katri Linna menar att det är viktigt att se parallellerna mellan antisemitism och antiziganism.

– Det krävs om man ska kunna göra en historisk reflektion som vi idag saknar,

för att förstå hur samhället utesluter vissa människor.

Katri Linna beskriver sedan sitt arbete med att ta fram en vitbok. Hon har precis fått en sekreterare och nu vet hon att utredningen ska vara klar till hösten 2013.

Näste talare var Maria Leissner, tidigare ordförande för utredningen Delegationen för romska frågor.

– Vi i delegationen ringade in just det faktum att antiziganismen aldrig har blivit allvarligt tillbakamotad, vare sig på frivillig basis eller statlig eller på en europeisk nivå. Det är det problem som majoritetssamhället har och måste arbeta med om vi ska få ett stopp på den pågående marginaliseringen av romer.

Maria Leissner tar upp frågan om det inte är de europeiska nationalstaterna som genom århundraden har tvingat romerna att vara nomader.

Hon talade vidare om strukturell diskriminering, om den tillåtna diskrimineringen av romer som pågår idag.

– Så kan vi inte hålla på. Den förtroendeklyfta som har uppstått måste på något sätt helas. Jag hoppas att den vitbok regeringen har fattat beslut om kommer att kunna leda till en del av det reparationsarbetet. Vi hade ju föreslagit en nationell försoningskommission som

skulle få en mera självständig roll, men en vitbok är alltid något om den kan få en hyfsat självständig roll, så tror jag att den kan åstadkomma ganska mycket.

Strategi för att arbeta med romska utmaningar

Mujo Halilovic från Romskt informations- och kunskapscenter berättade om arbetet.

– Vi har ett kommunövergripande uppdrag att öka romskt deltagande i samhället. Vi är fem personer som är anställda där.

I april 2009 invigdes centret. Det var ett samarbete mellan Delegationen för romska frågor och Malmö stad.

Efter att centret startat fylldes kommentarsfälten på olika hemsidor med hatiska kommentarer till centret.

– Detta kom redan första arbetsdagen, men vi funderade istället på hur vi skulle kunna nå romerna och majoritetssamhället.

Kompetensutveckling är ett måste för alla på centret, både teoretisk och praktisk. De romska tjänstemännen informerar de offentliganställda om minoritetslagstiftningen, romsk historia, romska livsvillkor och romsk kultur.

Diana Bogelund arbetar också på centret.

– För att romer ska bli en del av samhället måste en förändring ske, från utanförskap till. Här på centret jobbar både romer och icke-romer. Vi har också medborgarkontorsverksamhet.

Marian Wydow jobbar också på centret.

– Vi på centret arbetar för att tillmötesgå alla de olika grupperna av romer. I vårt arbete utgår vi från tre källor. Den första är, vad vill romerna förändra? Den andra forskningen, vad säger dagens forskning? Vad har den kommit fram till? Den tredje källan är minoritetslagstiftningen. Utifrån dessa tre källor har vi utarbetat en arbetsmetod som på lokal nivå innebär att vi har ett samarbete med media, romska föreningar, kommunen. Vad är skillnaden från förr och nu, jo numera vi arbetar inom strukturen och kan påverka den. Vi samarbetar bland

annat med länsstyrelsen, IRIS skolan, Lunds universitet, men även med alla statliga aktörer. Vi måste kunna säkerställa vår ställning då man går ut och säger att romer är en del av Sverige.

Även integrationsminister Erik Ullenhag var på plats.

– Malmö är i dessa globaliserings-tider är framtid med den mångfald som finns här. Vi som aldrig har drabbats av diskriminering har en moralisk skyldighet att arbeta för ett samhälle där vi inte har en situation där människor varje dag i sin vardag drabbas av diskriminering och fördomar.

Erik Ullenhag menar att vi verkligen har en historia att skämmas för.

– Går det att begripa offentliga Sverige när man fattar beslut om tvångssteriliseringar? Om staten bestämmer att just du och dina gener inte får leva vidare. Det måste sätta enormt djupa spår. Man kan trösta sig med att det var då det, vi är mycket bättre idag. Men vi är i en situation i hela Europa som idag är bedräglig. Det finns partier som hetsar mot romer. Man kan tro att det är bättre i Sverige, men här finns en omfattande diskriminering.

Regeringens satsningar innebär i mångt och mycket en satsning på egenmakt.

– Det handlar om att skapa en situation där människor kan ta verkligheten i egna händer. Under hösten kommer vi med en skrivelse med en samlad strategi vad gäller det fortsatta arbetet med romers rättigheter och deras situation. Men vi

Erik Ullenhag

Jani Kopac och Robert Vävström.

måste akta oss för projekt. Det finns en trötthet som är gigantisk. Projekt försvinner alltid. Utgångspunkten för att långsiktigt bryta romernas utanförskap måste vara det vi gör i vår ordinarie verksamhet inte i samråd med romerna, utan där romerna är en del av detta.

Eftermiddagen avslutades med tal om hatbrott. Först ut var Jeanette Larsson, kriminalinspektör och utbildare i hatbrott.

– Hatbrott mot romer handlar sällan om våldsbrott utan mer om öppen diskriminering och verbala angrepp. I Malmö har vi haft sju anmälningar i år som berört hatbrott mot romer. Det vi kan se är att den romska gruppen inte verkar vara lika benägen att göra polisanmälan när sådant sker, om man jämför med antisemitiska kränkningar. Jag tror att det ofta handlar om språkförbistring och en okunskap om hur hatbrott hanteras polisiärt, sade hon.

Lars Morand, åklagare, berättade om sitt arbete med hatbrott.

Jeanette Larsson

Gamla bilder berättar

Kära läsare av bilder berättar, vi ska återigen se bilder från Skrekarhyttan som vi har fått från Åke Mossberg.

Olof Palme var ecklesiastikminister innan han efterträdde Tage Erlander som statsminister.

I förra numret skrev vi att Palme var där på uppdrag av Tage Erlander.

Katarina Taikon hade tidigare intervjuat och frågat Tage Erlander vad han tyckte om skolan och han hade sagt att skolverksamheten var bra och att eleverna förkovrat sig på mycket kort tid.

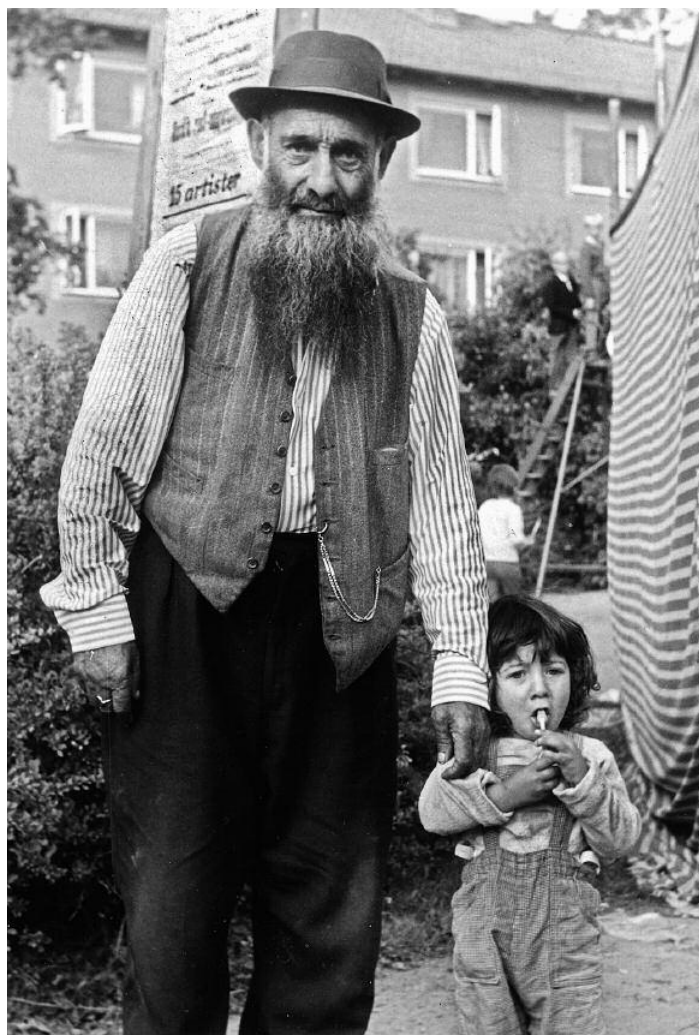

Vi vill på denna sida visa några fler elever som var på Skrekarhyttan 1965 som senare bytte namn till Solhyttan.

På den första bilden ser vi Olof Palme som tittar i Lasse Taikons skolbok. Spanjola Josefsson får också sitt arbete kontrollerat av Olof Palme. Nu har hela delegationen intresserat sig för Jäger Taikumers arbete. Olof Plame sneglar även på Milanko Demetris (Knuts) arbete.

På nästa sida ser vi Marina Kajs mamí och pápo Pina Kaj och Bombi Kaj. Det är Hansi Taikumer som berättar om sin frus släktingar. Hansi berättar att Pinas mamma på sin tid ansågs vara en av de vackraste romska kvinnorna, vilket man kan se på barnbarnen, menar Hansi.

Den lilla pojken bredvid Bombi ovan till höger är barnbarnet Bosse.

På bilden längst ner till höger står Marina med Hansi, bröllopsgäster hos Melilo.

Indisk ärt- och potatissoppa

Den här mustiga, aningen heta, soppa fick Domino Kai smaka på hemma hos en romsk familj under sin senaste resa till Indien.

Det här behövs till ca 8 personer:

4 msk	vegetabilisk olja
1kg	potatis
4	vitlösklyftor
5 tsk	garam marsala
5 tsk	mald koriander
5 tsk	mald spiskummin
1 ½ liter	grönsaksbuljong
1	hackad röd chili
500g	gröna ärtor
1 dl	naturell yoghurt
Salt och peppar	
Färsk hackad koriander, till garnering	
Varmt bröd, till serveringen	

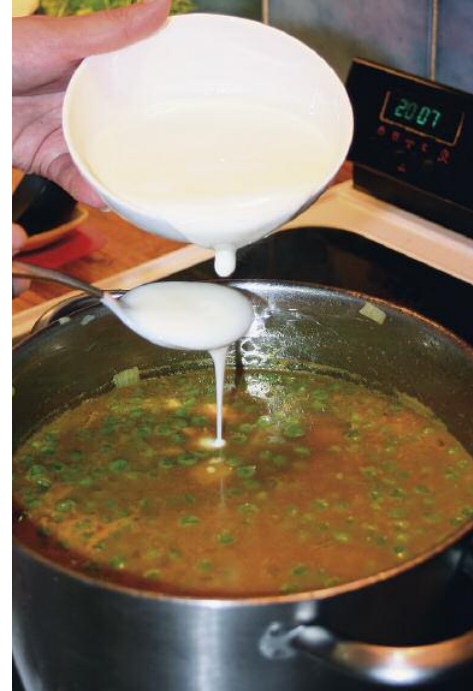
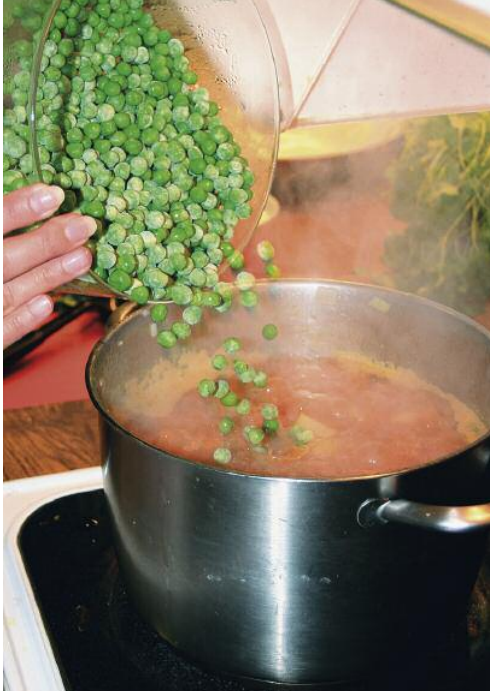
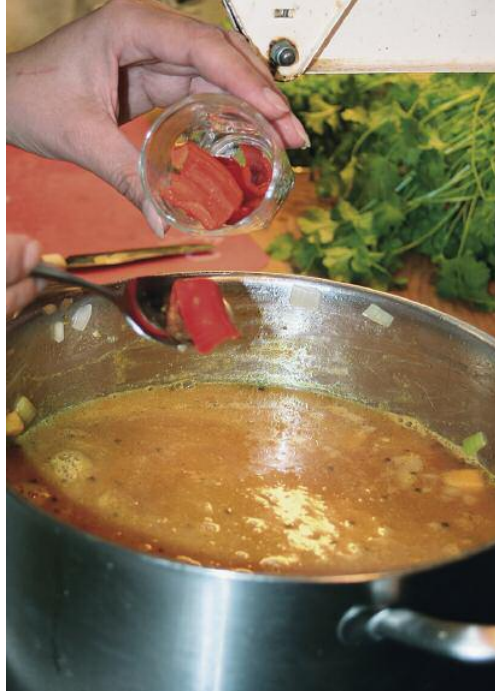
Gör så här:

Hetta upp den vegetabiliska oljan i en stor kastrull och lägg i tärnad potatis, hackad lök och pressad vitlök. Fräs upp lite försiktigt i ca 5 min under omrörning. Tillsätt de malda kryddorna, fräs och rör om oavbrutet. Rör ner grönsaksbuljong och den hackade chilin och låt blandningen koka upp. Sänk värmen, lägg på locket och sjud i 20 min, tills potatisen är mjuk. Häll i ärtorna och koka i ytterligare 5 min. Ta bort kastrullen från plattan.

Rör i yoghurten och smaka av med salt och peppar. Servera i varma tallrikar. Garnera med hackad, färsk koriander och servera med varmt bröd.

Smaklig måltid!

Indícko fusujáko thaj kolompiréngi zumí

Kána sas o Domino Kai pe dujtuľé ándo Índia, diné les le řom ándo péngo kher te xal jekh íto zelene-maténgo zumí.

Gadó trubúl 8 ženénge

4 baré řojá	vegetabílno vulój
1 kilo	kolompíra
4 kotorá	sir
5 ciné řojá	garam marsala
5 ciné řojá	ličardó koriander
5 ciné řojá	ličardó komomíno
1 ½ lítra	zelenematéngo buljóno
500 gr	zelene fusujá
1 dl	yogurt
1 íto	pipárka
Lon thaj	pipéri

Ker gadeá:

Tačar o vulój ánde jekh barí tigája, thaj řor andré, le ánde kotorá řindé kolompíra, thaj, o řindó purúm thaj o licardó sir. Pek lokés ánde 5 minúci thaj bólde ánde e tigája.

Maj řor andré le ličardé hérbi muk te pečon thaj bólde ánde é tigája te na phábol.

Akaná maj řor andré o buljóno thaj e ličardí pipárka, thaj muk te čirjól. Mudar ciřa o tačimós pe bov, thaj tho oprál jekh fedévo thaj muk te čirjól ánde 20 minúci gi pon čirilé gáta le kolompíri. Maj řor andré le fusujá thaj muk te maj čirjól

ánde 5 minúci. Palá godea tho rigáte e tigája katár e plíta.

Řor andré thaj hamisár o yoghurt thaj te kamés, maj tho lon thaj pipéri.

Řor opré o xabén ánde taté zumiáke tijárja, tho oprál o koriander, thaj xa o xabén le tató mang-réša.

Xan pe sastimáste

POSTTIDNING B

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en statlig myndighet som arbetar mot diskriminering och för allas lika rättigheter och möjligheter.

**diskriminerings
ombudsmannen**

Anmäl diskriminering till DO

DO arbetar för att diskriminering inte ska förekomma i samhället. Genom att anmäla diskriminering till DO gör du tre bra saker:

1. Du ger dig själv möjlighet att få upprättelse för den kränkning som du utsatts för.
2. Du bidrar till att synliggöra diskrimineringen.
3. Din anmälan kan bidra till att andra inte behöver utsättas för samma sak som du.

Utsätts dina barn för diskriminering i skolan?

Får dina barn tillgång till den undervisning de har rätt till i skolan? Blir de mobbade eller trakasserade? Det finns en lag som förbjuder diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Om barn blir trakasserade eller utsätts för diskriminering kan du anmäla det till DO.

Har du frågor om diskriminering?

Ring DO:s telefonrådgivning som nås via växeln på 08-120 20 700. Rådgivningen har öppet måndag mellan kl. 10.00-11.30 och 13.00-15.00 samt tisdag-fredag mellan kl. 9.00-11.30 och 13.00-15.00.

Du kan även boka in ett besök om du föredrar att berätta om dina erfarenheter.

Mer information om DO och vad vi kan hjälpa till med finns på vår webbplats

www.do.se